

تونس؛ الگوی موفق تولید، فراوری و تجارت خرما

< مقدار تگلوزاده

دبیر کمیسیون کشاورزی اتاق کرمان
و دبیر انجمن خرمای استان کرمان

دسامبر بر اساس تقویم زیر صورت می‌گیرید، هم‌چنین نگهداری خرما در طول دوره‌فروش (یک دوره ۱۲ ماهه) در سردخانه با درجه حرارت ۰-۲ درجه سانتی‌گراد انجام می‌شود.

نوع رقم	شروع برداشت	خاتمه برداشت
Kentea Allig, Khovat	Sep. سپتامبر	Dec. دسامبر
Deglet Noure	Oct. اکتبر	Dec. دسامبر

محصولات ارگانیک تونس

ویژگی کشاورزی ارگانیکی: این موضوع تقریباً در تونس جدید است. عمده تولید این کشور زیتون، خرما، بادام، سبزیجات درختان میوه و گیاهان داروئی معطر و عسل است که مستقیماً

ارقام خرمای تونس

باغات نخیلات در این کشور با فواصل منظم احداث شده است. وزارت کشاورزی تونس تقریباً ۱۵۰ واریته خرما را تاکنون شناسایی کرده که تنها ۴ واریته شناخته‌شده Deglet Noure, Khovat, Kenta, Allig در صادرات نقش دارند.

خرمای دگلت نور به‌عنوان چراغ تابان یا تابش نور لقب دارد که رقمی شفاف و نیمه‌خشک است. دگلت نور تنها واریته ای است که با خوشه فروخته می‌شود. واریته Allig خرمای نیمه‌خشک به رنگ قهوه‌ای مایل به قرمز، تازه و نرم بامزه شیرین است. Khovat, واریته ای نیمه‌خشک و خیلی مشابه Allig در بافت و رنگ است. به نحوی که افراد محلی به آن (خواهرخوانده Allig) می‌گویند که میوه‌ای کشیده دارد، لیکن شیرین نیست. واریته Kenta, خرمایی طلایی‌رنگ جذاب و نیمه نرم است که شیرینی آن کمتر از سایر ارقام است. برداشت خرمای مورد انتخاب برای صادرات، در ماه‌های سپتامبر و

■ ۵۰ درصد هزینه پوشش خرما،
 ■ ۶۰ درصد هزینه طرح‌های آبیاری که منجر به صرفه جویی در مصرف آب می‌شود؛ مانند آبیاری قطره‌ای، سیستم انتقال آب و ...
 ■ ۲۵ درصد هزینه‌های آماده‌سازی زمین، کاشت نهال، حذف و جایگزینی.
 قابل ذکر است که ۲ درصد قیمت محصول توسط باغداران به حساب دارائی واریز می‌گردد تا در اعتبار وزارت کشاورزی منظور شده و نهایتاً به مجمع شرکت‌های تعاونی میوه کاران پرداخت شود؛ این کمک‌ها علاوه بر کمک‌های دولتی جهت بهبود کیفیت محصول و خدمات فنی و آموزشی صورت می‌گیرد.

تشکل‌ها

بیش از ۸۰ درصد بهره‌برداران زیر یک هکتار نخلستان دارند، لذا برای خدمات‌رسانی آسان‌تر تشکل‌هایی تحت عنوان شرکت تعاونی میوه کاران تشکیل گردیده است. این شرکت در سال ۲۰۰۵ تأسیس شده از ادغام سه شرکت دیگر از جمله شرکت تعاونی خرما کاران، میوه-کاران و مرکز جمع‌آوری محصول با مباشرین به وجود آمده است. این شرکت کلیه باغداران را در خصوص مسائل به زراعی آموزش داد و خدمات فنی از جمله تأمین نهاده‌های کشاورزی تأمین پوشش خرما، جمع‌آوری و بسته‌بندی خرما و بازاریابی را ارائه می‌دهد به عبارتی کلیه فعالیت‌های صنعت خرما تحت پوشش اتحادیه و تعاونی‌های مذکور قرار می‌گیرد. خرماي تونس به بیش از ۶۰ کشور دنیا صادر می‌شود که مهم‌ترین آن‌ها کشورهای اروپایی از جمله: فرانسه، آلمان، ایتالیا می‌باشند. ضمناً مراکش نیز به‌عنوان دومین بازار خرماي تونس است. افزایش وزنی و ارزش صادرات نشان دهنده ارتقاء کیفیت خرما و اهمیت آن در کشور است. رقم غالب دگلت نور به تنهایی ۸۵ درصد صادرات خرماي تونس را پوشش داده است. آرم شرکت صادرکننده، محل تولید و عمل‌آوری محصول، رعایت HACCP و برچسب‌گذاری (تثبیت مشخصات خرما از نظر ارزش غذایی و ترکیبات آن) می‌بایستی بر روی بسته‌های خرماي صادراتی درج شود. لازم به ذکر است قیمت صادراتی خرماي دگلت نور حدود ۳ تا ۵ یورو به ازای هر کیلوگرم می‌باشد.

کارخانه‌های بسته‌بندی خرما

خرمایی که توسط مراکز جمع‌آوری سورت و ضدعفونی شده و فاکتورهای فیزیکی و استانداردهای لازم در فرم مخصوص ثبت شده به کارخانه‌های بسته‌بندی حمل می‌شود. در این کارخانه‌های مجدداً بررسی‌ها و آزمایش‌های مختلف به‌منظور تطابق با استانداردهای موجود به عمل می‌آید.

این کارخانه‌های کاملاً بهداشتی بوده و شرایط ذیل در آن‌ها رعایت می‌شود:

GSP (good- storage-practice) GSP (good- HyGeinic- practice) (GHP- good manufacturing practice) GMP.HACCP

وارد بازار شود. بیشتر مزارع تولید محصولات ارگانیک در مرکز و در قسمت جنوبی کشور واقع شده است.
 در سال ۱۹۹۷ تقریباً ۱۰ مزرعه با مساحت ۳۰۰ هکتار زیر پوشش تولید ارگانیک قرار گرفته است، این رقم در سال ۲۰۰۰ به ۱۳۷ مزرعه با مساحت ۱۵۰۳۵ هکتار افزایش یافته و در سال ۲۰۱۷ به بالغ بر بالغ بر ۲۵ هزار هکتار رسیده است که نشانگر روند رشد تولید محصولات ارگانیک در این کشور است.

مراکز جمع‌آوری خرما

این مراکز که تعداد زیادی باغداران خیره به‌عنوان سهامدار در آن‌ها عضویت دارند، به‌عنوان حلقه واسطه می‌باشند و تحویل خرما در این مراکز به دو صورت است؛ تحویل توافقی (EUROPGAP) با رعایت استاندارد و کیفیت بالا و با قیمت توافقی و دیگری به‌صورت خرماي معمولی که با روش‌های موجود تولید می‌شود. تحویل محصول خرما با رعایت حداقل آلودگی از لحاظ درجه‌بندی، اندازه، رنگ، نرمی و سفتی بافت بر طبق فرم‌های گواهی محصول است که پس از تأیید به مرکز اصلی در تونس ارسال می‌گردد. این مراکز در کلیه مراحل کاشت تا برداشت به ارائه خدمات فنی و آموزشی و نظارت به باغداران می‌پردازند و دولت صرفاً نقش نظارتی داشته و از مراکز که استانداردهای بین‌المللی را رعایت کنند، حمایت می‌کند.

مساعده‌های به عمل آمده توسط مرکز به باغداران عضو شامل ارائه خدمات فنی نظیر کود، پوشش خرما و آموزش‌های لازم در کلیه مراحل کاشت تا برداشت نیز نظارت کافی توسط کارشناسان مرکز می‌باشد. دولت صرفاً نقش نظارتی داشته و از مراکز که استانداردهای بین‌المللی را رعایت کنند حمایت می‌کند

نخلستان‌ها

نخلستان‌های احداث شده در مناطق مورد بازدید عمدتاً شامل رقم دگلت نور تا حدودی به‌صورت متراکم و با فواصل منظم سیستم آبیاری بر اساس استفاده از ظروف هم‌سطح با فواصل معین و استفاده از کرت‌هایی با عرض کم باعث کاهش هدر رفت آب و کاهش هزینه انسانی و افزایش راندمان آبیاری شده است به نحوی که آبیاری در شب نیز به سهولت انجام می‌شود. متوسط عملکرد خرماي این باغات ۷ تن در هکتار است. محصول تولیدی

در سه درجه زیر تحویل می‌گردد:

■ رده کلاس ارگانیک A حدود ۴۰ درصد،

■ رده کلاس B حدود ۳۰ درصد EUROPGAP،

■ رده کلاس C حدود ۳۰ درصد معمولی.

از عمده آفات باغ‌های خرما، پروانه میوه‌خوار است که موفق‌ترین و اصولی‌ترین روش کنترل آن، استفاده از توری‌های مخصوص می‌باشد که ضمن کنترل آفت، خوشه خرما را از آلودگی‌های گردوخاک، خسارت پرندگان و سایر حشرات مصون نگه می‌دارد. کمک‌های دولتی که به باغداران برای بهبود کیفیت و کمیت محصول پرداخت می‌گردد شامل موارد زیر است:

سردخانه

با توجه به این‌که محصول خرما عمدتاً در ماه رمضان مصرف می‌شود، برای نگهداری محصول به تأسیسات سردخانه‌ای نیاز است، لذا دولت اقدام به احداث سردخانه با اعتبارات دولتی نموده تا در مواردی که هنگام برداشت محصول قیمت پائین باشد، محصول در سردخانه‌ها نگهداری و پس از بهبود قیمت نسبت به عرضه آن اقدام گردد. شرکت‌های تعاونی سردخانه‌ها به‌عنوان واسطه عمل می‌کنند و خودشان خرید انجام نمی‌دهند و خریدار را به باغدار معرفی می‌نمایند تا باغدار بتواند محصول خود را با قیمت خوب بفروشد.

ردیابی محصول

یکی از امتیازات لازم برای ورود کالا به کشورهای اروپایی داشتن برچسب کالا شامل محل تولید، محل بسته‌بندی، صادرکننده و سایر مشخصات می‌باشد تا محصول قابل‌ردیابی باشد. بر همین اساس در سال ۲۰۰۲ اتحادیه اروپا قانونی را برای ردیابی تدوین کرده است که کشاورزان ملزم به اجرای آن هستند. به این معنی که هر کشاورز به‌عنوان تولیدکننده محصول لازم است کلیه اطلاعات اعم از کودهای مصرفی، آب، وضعیت خاک، عملیات انجام شده و... را یادداشت‌برداری و ارائه کند.

دست‌آوردها

فعال بودن بخش خصوصی و انجام خدمات فنی، مشاوره‌ای و پشتیبانی توسط شرکت‌های تعاونی باغداران منجر به بهبود کیفی محصول خرما شده و رشد صادراتی به همراه داشته است. توجه ویژه کلیه دست‌اندرکاران خرما اعم از بخش‌های دولتی و خصوصی به رقم دگلگت نور که رقم بازاریسند اروپا است باعث توسعه سطح زیرکشت و بالا رفتن سهم آن در تولید و صادرات نسبت به سایر ارقام گردیده است، به‌طوری که قیمت آن طی سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۸ بین ۲ تا ۳ یورو در هر کیلو بوده است.

علیرغم خرده مالکی بودن نخلستان‌ها، حمایت‌های دولت از تولیدکنندگان خرما و احداث سردخانه، حفر چاه و برقراری بارانه در عملیات آب‌رسانی و به زراعی، باعث اقتصادی نمودن باغات و اشتغال‌زایی گردیده و سالانه حدود ۱۴۰ میلیون دلار ارزآوری به بار آورده است. امروزه دولت به دنبال دستیابی به بازارهای هدف برای عرضه محصول ارگانیک است؛ این بازارها شامل آلمان، فرانسه و کانادا است. شرکت‌های اختصاصی به نام‌های: LT.CON و ECOCERT نظارت و بازرسی عملیات تولید محصول ارگانیک و همچنین صدور گواهی را انجام می‌دهند. این شرکت‌ها آزمایش‌هایی بر روی خاک و آب انجام داده و حتی شرایط مزارع و کشت‌های اطراف باغ را هم موردبررسی قرار می‌دهند؛ بنابراین رعایت دستورالعمل فنی و استانداردهای فیزیکی و بهداشتی و تولید محصول بهداشتی و اجرای عملیات EUROPAGAP در باغات منجر به اطمینان خریداران خارجی گردیده و باعث رونق صادراتی خواهد بود.

مهم‌ترین اقدام دولت در دهه هشتاد، فرستادن افراد متخصص جهت بازاریابی و کشف بازارهای جدید در مناطق مختلف جهان بوده است،

همچنین در امر تبلیغ برای مصرف محصول خرما در جاهای مهمی مانند هتل‌ها، رستوران‌ها، هواپیماها، قطارها و ..... تصمیم قاطع اتخاذ شده است.

طرح ردیابی محصول و اجرای GIS

این طرح برای تعیین مساحت باغات و مشخص نمودن مالکین، چشم‌انداز خوبی برای رشد و توسعه صادرات خرما ترسیم می‌کند. سرمایه‌گذاری‌هایی که در قالب این طرح در کشور انجام شود، درصدی از سهم سرمایه‌گذاری را بخش خصوصی و درصدی را بخش دولتی متقبل می‌گردد.

در این سرمایه‌گذاری‌ها کمک به خرید ماشین‌آلات به میزان ۲۵ درصد، پرداخت ۵۰ درصد بهای زمین و هزینه‌های سیستم آب و برق‌رسانی هزینه‌هایی است که توسط دولت انجام می‌گیرد. صادرکنندگان کالا تا مدت ۱۰ سال از پرداخت مالیات به دولت معاف هستند.

پیشنهادها برای متولیان صنعت خرما ایران

با عنایت به الگوی موفق تولید و تجارت خرما در تونس و با توجه به وضعیت موجود در کشورمان پیشنهادهای زیر در جهت بهبود و توسعه اقتصاد خرما در ایران ارائه می‌گردد:

۱- تقویت بخش خصوصی در قالب انجمن خرما جهت:

■ نظارت بر کلیه عملیات فنی از مراحل داشت به‌ویژه مدیریت صحیح بهره‌برداری از آب، جمع‌آوری محصول، قیمت‌گذاری، مبارزه بیولوژیکی، نگهداری محصول در سردخانه و...

■ ارائه کمک‌های فنی از قبیل تهیه توری پوششی، کود، مبارزه غیر شیمیایی و...، اجرای عملیات EUROP GAP و رعایت استاندارد ISO-HACCP

■ تولید محصولات ارگانیک طبق قوانین،

■ کشف بازارهای جدید در مناطق مختلف جهان، فراهم ساختن زمینه شرکت در نمایشگاه‌های داخلی و خارجی و تبلیغات مصرف خرما در مراکز دولتی و خصوصی.

۲- در صورت تحقق بند ۱، کاهش تصدی‌گری دولتی و سپردن کلیه مسائل فنی خدماتی، نهادهای و بازرگانی به بخش خصوصی و اعمال نظارت و حمایت‌های مالی توسط دولت که باعث افزایش کمی و کیفی محصول خرما خواهد شد.

۳- مشارکت دادن بخش خصوصی در تورهای مطالعاتی باعث الگوبرداری و انتقال سریع تکنولوژی و پویایی بخش خصوصی خواهد بود.

۴- حمایت ویژه از محصولات ارگانیک، با توجه به افزایش روزافزون تقاضای این محصولات.

۵- اصلاح استانداردهای موجود در راستای تنوع بسته‌بندی و درجه‌بندی اصولی.

۶- به لحاظ این‌که ردیابی محصول موردتوجه و خواسته کشورهای خریدار می‌باشد، بسترسازی لازم برای اجرای طرح ردیابی محصول خرما به عمل آید.

۷- ایجاد تنوع در اوزان و کیفیت خرما و بسته‌بندی با توجه به سلیقه مصرف‌کننده. ●